

Våra barn är det bästa vi har! – Tycker vi verkligen det i det svenska skolväsendet? Varför skrämmer vi dem då så mycket?

© Rutger Staaf

Några synpunkter på miljöundervisningen i våra skolor.
Rekommenderar en ”**Hållbar Miljöundervisning**” för svenska skolor.

”**Svenska tonårstankar om miljön**” skolverkets rapport nr 12, kom ut 1993. Denna rapport var en del av utvärderingen av den svenska grundskolan 1992. I denna uttrycker niondeklassare sina framtids tankar. De är i hög grad påverkade av massmedia sägs det i sammanfattningen och de ger uttryck för stor oro inför miljön och framtiden.

Skulle vilja tillägga från egen erfarenhet att eleverna också är oroade inför framtiden på grund av det de fått höra i skolan, filmer de fått se i skolan och att skolan inte har förmått att utgöra en motvikt mot det som massmedia säljer sina alster med.

Läsningen av denna rapport är inte speciellt uppmuntrande läsning. Dessa barn har fått uttrycka sin tankar i dikter, berättelser, insändare, slogans osv.

En elev skriver ” **Ibland sitter man och tänker på framtiden och allt det roliga man har drömt om, men så dyker problemen med miljön upp... När jag tänker på miljön så mår jag inte bra...**”

Det är helt rätt: det är svårt att må bra med de framtidsutsikter barnen fick på den tiden för 20 år sedan.

Vidare läser vi i en berättelse av en grabb som de redogör för och som lyder så här ”.... **Hon såg väldigt risig ut i håret. Luften var dålig och regnskogarna... Ja, de fanns ju faktiskt inte överhuvudtaget. Jag talar förstås om min egen hemplanet jorden. Där ozonet var som värst (*tunnast*) hade man satt gigantiska megaplastsköldar som höll tillbaka strålningen. Folket trängdes ihop i jättelika städer under sköldarna...**”. Det ges flera liknande berättelser.

När resultatet diskuteras sägs det: ”Vad som dock är gemensamt för pojkar och flickor är **en djupt känd oro och förtvivlan inför framtiden**. Det återkommer som ett ödestema i samtliga framställningar”.

Författarna till rapporten nöjer sig med att konstatera hur det är med niornas framtidssyn. Skolverket tycktes också nöja sig med detta.

Det måste sägas att skolverket lämnar både elever och lärare i sticket. I sammanfattningen sa de att det var massmedias fel. Det verkar som de försöker skylla på någon annan. Om det nu är medias fel, varför rekommenderar inte skolverket motåtgärder? Författarna saknade kanske kunskaper och kompetens för att ge en vägledning till lärare.

Hur är det då idag? Denna rapport låg framme på mitt skrivbord och min dotter som då gick på högstadiet i sjuan blev nyfiken och läste i denna. Hon kände igen sig, hon sa att hennes kompisar hade fått höra så mycket negativt att de inte längre bryr sig, de är förvirrade och vet inte vad de ska tro. Detta var enligt henne inte ett resultat av vad de i första hand fått höra av massmedia utan av skolan. Min dotter berättade att hon hört på "Lilla Aktuellt att 7 av 10 barn och ungdomar oroar sig för framtiden när det gäller klimat och miljöhot.

Som lärare på gymnasium/högstadiet uppfattar jag det på samma sätt. Eleverna är i första hand oroliga efter vad de fått höra i skolan, för lärare tar upp det som står i massmedia och spär på det själva, förutom att vissa läroböcker också spär på oron inför framtiden med sin speciella vinkling.

Min dotter berättade för mig en dag att när hon gick i mellanstadiet i fjärde klass hade fröken tagit upp en artikel från Göteborgsposten om en politiker som föreslår att man ska börja flytta Göteborg till Skövdeområdet på grund av översvämningarna i framtiden. Detta var i febr. 2009. Min dotter hade inte läst detta själv i media.

<http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.112872--vi-kan-inte-sitta-och-vanta-?m=print>

Georg Borgström var en svensk domedagsprofet som talade och skrev om den kommande massvälten, en massvält som inte låg så långt bort. Hans syster var lärare och kanske ännu dystrare än Georg enligt en man, Stickkan, som hade henne som lärare. Det intryck hon gjorde på honom sammanfattar han så här. "I mitt fall blev det en livslång kritisk inställning till dem som tvärsäkert säger sig veta hur framtiden skall bli."

I stället för att skolan är ett bålverk mot domedagsprofeter av alla slag, ett bålverk där elever får lära sig att se igenom saker som medias negativa säljande vinklingar, späder skolan på med ytterligare framtidsoro. Domedagsprofeter som Al Gore har fått härja fritt i klassrummen. Min yngsta dotter fick höra i skolan att jorden har feber, vid middagsbordet har vi också kunnat läsa detta på Arlas mjölkpaket.

Eleverna får i sig fruktan inför framtiden, fruktan att haven ska svämma över och dränka städerna, att alla regnskogar ska försvinna, att massa djurarter och växtarter ska utrotas, att användning av olja, kol, naturgas ska förorena vår värld som aldrig förr. Att gjuta in fruktan i människors sinnen och barns sinnen är ju annars typiskt för olika diktaturer, för när människors sinnen är fyllda med fruktan är de lättare att styra. Trots att det i läroplanen 2012 står

Läraren ska

- utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande,
- **stärka varje elevs självförtroende** samt vilja och förmåga att lära

Hur ska man då undervisa om miljöfrågor? Detta är en sak som borde diskuteras mer av oss som arbetar i skolan. Skolverket gav oss ingen hjälp och vägledning 1993 då rapporten kom.

År 2002 kom en annan rapport från skolverket som kallas "Hållbar Utveckling i Skolan".

Den gav först en historisk återblick på miljöundervisningen under ca 30 år men var samtidigt också en nationell kartläggning av miljöundervisningen i svensk skola.

1970-talets miljöundervisning byggde på tilltron till vetenskapen som lösningen på problemen. De vetenskapliga experterna förväntades lösa de problem som samhällutvecklingen för med sig.

På 1980-talet kom det som kallas en normerande miljöundervisning. Eleverna skulle tränas till att ta miljömoraliska ställningstaganden och miljöproblemen betraktas som en konflikt mellan människa och naturen. Människa och samhället måste inrätta sina liv och system efter den naturvetenskapliga kunskapen om naturen. Vetenskaplig kunskap sågs som normerande och föreskrivande bestämda värderingar och därmed efterföljande handlingar.

1990-talet betonar ”hållbar utveckling” i spåren efter Riokonferensen och Agenda 21 gör sitt intåg. Vetenskapen ger inte tillräcklig moralisk vägledning och det finns motstridiga vetenskapliga uppfattningar. Men hållbarhet blir ett honnørsord trots att det inte finns en gemensam definition av uttrycket.

Vetenskapen skriver också om hur vi inser, tolkar och förstår miljöproblem för det finns inga direkta, snabba återkopplingar av Naturen om de uppkomna skadorna i naturen. De måste undersökas och förstås genom vetenskapliga undersökningar.

Man rekommenderar undervisning i miljökunskap som undervisning i ”hållbar utveckling” och rekommenderar att man tar upp miljöhistoria i miljöundervisningen gärna i sällskap med lokalhistoria. Detta poängterande av miljöhistoria ska vi återkomma till senare.

Ser vi på läroplan och kursplaner (bi och geo) för grundskolan skulle vi kunna sammanfatta dem så här: *Anpassning av levnadssätt/livsstil till miljön så det blir en hållbar utveckling, människans beroende av och påverkan på naturen, användning av naturresurser, vikten av ekosystemtjänster(nyttan vi har av naturen), biologisk mångfald som rekommenderas att ta upp i samband med jakt och skogsbruk, konsekvenser av klimatförändringar, vilka konsekvenser översvämningar och torka kan få för kulturlandskap och förnyelsebara alternativa energitillgångar prioriteras.*

Den biologiska mångfalden skulle tas upp i samband med jakt och skogsbruk. Detta gör det lätt att förutsäga att människans påverkan kommer att ses ur ett negativt perspektiv. På så sätt är negativt tänkande redan inbyggt i vad som sägs i kursplanerna. För människans verkliga påverkan på biologisk mångfald se arbetet: ”Biologisk mångfald. Människan en viktig faktor. Positiva kaskadeffekter av mänsklig närvaro i svenska ekosystem”. www.lagmansnaturesida.se

I ett arbete vid Karlstads Universitet av Madeleine Larsson med titeln ”Miljöundervisning i årskurs 5 och 6 - En studie om elevers miljötanke”, 2012, får vi reda på vad miljöundervisningen handlar om i praktiken. Det handlar om att barnen ska förstå sitt ansvar för miljön, ha kunskap om miljöproblem och vad som kan göras åt dessa. Samtidigt ska läraren utveckla ett miljöintresse hos eleverna. Rent praktiskt talas det mycket om sopsortering/källsortering, plocka skräp, åka mindre bil/cykla, vattenanvändning/duschandet, energianvändning, konsumtion och koldioxidutsläpp.

”Barnen upplever att miljöförstöring är hotfullt och något som väcker oro och rädsla bland barn. De är medvetna om vad som händer men vill inte tänka på det värsta i framtiden utan hoppas och tror att det kommer bli en förbättring”.

Min upplevelse är att ofta överför också läraren sin egen oro på eleverna. Ett förslag från författaren "är att fler lärare använder sig utav mediernas rapportering för att eleverna verkligen ska bli miljömedvetna". Är det verkligen genomtänkt? Tänk på hur det tillämpades i min dotters klass med exemplet att "flytta" Göteborg.

Eleverna då hur upplever de detta " Eleverna hoppas och vill att miljön ska se bättre ut i framtiden men är rädda att den inte kommer bli det. Om vi fortsätter som vi gör idag kommer framtiden inte att se ljus ut därför vill eleverna att fler människor ska bli engagerade i miljön och tänka mer ut ett miljöperspektiv". Dessa elever som deltog i undersökningen hade tydligtvis inte fått höra talas om tidigare miljöförbättringar som gjorts av föregående generationer. Läser man mellan raderna så får jag intrycket att eleverna ser sig som de som ska dra lasset, det är de som ska "rädda världen". Ett stort ansvar läggs på deras axlar.

Rapporten från Karlstad bekräftar mina misstankar att det saknas positiva utgångspunkter i dagens miljöundervisning. Varför ska detta vara så svårt? Det finns så många exempel på detta. Se <http://www.lagmansnaturesida.se/miljoforbattning.htm>

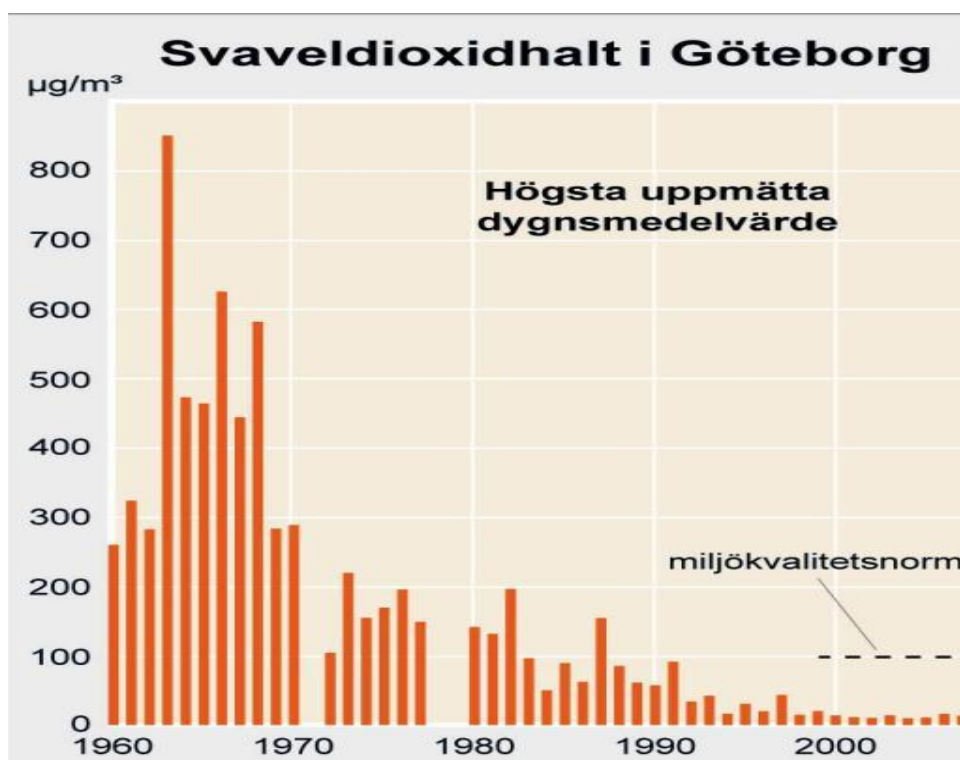
Trots att olika infallsvinklar på har funnits miljöundervisningen är den röda tråden genom dessa årtionden en "skrämselundervisning" som gör att eleverna fruktar för framtiden, vilket visades genom skolverkets egen undersökning. Det som mest varit på tapeten i detta tema det senaste decenniet har varit klimathotet. Alla världens storstäder vid kusterna kommer att översvämmas när så mycket is runt om i världen smälter och när i synnerhet Himalayas glaciärer smälter allra snabbast. Öknarna ska breda ut sig när de tropiska regnskogarna torkar ut. Vi ska dö alltmer av värmeslag. Områden med viktig matproduktion kommer antingen att torka ut eller översvämmas av regn och dessutom har vi ett alltmer uttunnat ozonlager trots att vi har förbjudit de skadliga freonerna. Speciellt synd är det om de små önationerna som Maldiverna och Tuvalu men även Bangladesh vars landområden ska uppslukas av havet. Miljontals och åter miljontals miljöflyktingar kommer vi att få ta emot i framtiden pga klimatförändringarna. Den framtidsbild som även serveras i skolan skulle kunna göra den mest optimistiska person pessimistisk. Som en av mina elever sa "så fort det är tal om miljön så är det alltid så negativt". Föräldrar ska inte behöva försvara sina barn mot att bli präglade med negativt tankesätt av skolan, vilket jag själv fick göra.

Medierna säljer på dystra framtidsprognoser och gamla domedagsprofeter som Paul Erlich som 1970 sa " *Population will inevitably and completely outstrip whatever small increases in food supplies we make. The death rate will increase until at least 100-200 million people per year will be starving to death during the next ten years.* " får fortfarande fina utmärkelser och har fått stort utrymme. Hösten 2011 använde Aftonbladet en mer sentida domedagsprofet Mark Lynas som skrivit boken "SEX GRADER", en bok som jag vet har använts i miljöundervisning i våra skolor. Han redogör för hur katastroferna ökar för varje grad som temperaturen ökar. Han är en författare i Paul Erlichs anda. Skillnaden är att han har gjort flera helomvändningar på framträdande punkter i sina domedagsprofetior och erkänt sina misstag. James Lovelock bör vi också nämna i sammanhanget. Den välkände forskaren som är pappa till Gaia-iden, om att se jorden som en organism. Han skrev 2006 boken "Gaias Hämd" i vilken han beskriver att till år 2100 kommer ca 80 % av jordens befolkning att dö ut plus att många djurarter även kommer att försvinna som en följd av den stora temperaturuppgången. Den mänskliga civilisationen får bli uppbyggd på nytt i Arktisområdet för att resten av jorden är för varm. Nu har han gjort avbön för detta. Klimatet fick inte denna utveckling som han trodde. Frågan är om Al Gore kommer att göra en liknande avbön som både Mark Lynas och James Lovelock har gjort.

Anders Bolling berättar i sin bok ”**Apokalypsens gosiga mörker**” Bonniers 2009, hur media ofta vinklar historier till det negativa för det säljer bättre. Han berättar även om sin egen skolerfarenhet som han jämför med nutida upplevelser i skolan på s.73 ”Just klimatskräcken har blivit ångesttemat framför andra för dagens skolbarn. I inledningen beskrev jag hur en titt i gamla läroböcker fick mig att åter minnas den krypande rädsla som framkallades av kärnvapenhotet, befolkningsexplosionen och massvälten när jag själv gick i skolan. Det blev många starka ord i SO-ämnenas grupparbeten. Nu måste barn tröstas för att de tror att jorden värms sönder om tjugo år. Lärarfacken vill utbilda lärare i att hantera elevers rädsla för klimatförändringarna. Barn är förstås extra mottagliga för uppskruvad rapportering oerfarna som de är.”

I förordet citerade han sin gamla naturkunskapsbok som bl.a. säger ”Frågan är om inte hela biosfären håller på att förgiftas”. Jag tror att det finns fler som kommer ihåg lärare som talade om undergångsscenarier för vår planet. Bollings bok ”Apokalypsens gosiga mörker” rekommenderar jag alla lärare att läsa.

En annan bok som jag vill rekommendera alla lärare är Naturvårdsverkets bok om miljöhistoria ”**Bruk och missbruk av naturens resurser**” Monitor 21. Där får du reda på många miljöförbättringar som gjorts. Som ett exempel från denna bok tas ett diagram upp.

Fler liknande exempel finner du här: <http://www.lagmansnaturesida.se/miljoforbattning.htm>

Enskilda människors envishet och kamp för miljön är också viktig vilket man kan läsa om SNF:s bok ”**100 år av envishet**”. Att ta upp vad enskilda människor gjort och ge positiva föredömen är viktigt.

Principer för ”Hållbar Miljöundervisning” – Vad innebär detta?

”Hållbar Miljöundervisning” ska vara en miljöundervisning som står sig över decennier. Den ska ge riktlinjer för undervisningen. **Grundtanken är att med positiva utgångspunkter i miljöhistoria, kunskap om miljöförbättringar och vetenskap om att människor kan och har påverkat biologisk mångfald i positiv riktning lägga en grund till ett tankesätt ”att inget miljöproblem är för stort så att vi inte kan bearbeta och lösa dem”. Eleverna ska också stimuleras till att bli ”positiva miljöfaktorer” för andra arter.** (När jag tar upp detta med att vara en positiv miljöfaktor och frågar eleverna om exempel på detta brukar de ta upp att inte kasta skräp, att sopsortera osv. Inte riktigt säger jag och tillslut brukar någon komma på detta med att bygga fågelholkar och sedan skriver vi tavlan full med viktiga saker som är positiva för andra arter och som gynnar dem på något sätt. Saker som alla kan bidra med på något sätt.)

Nedan spaltas detta kortfattat upp i tio punkter.

- 1. Miljöhistoria bör vara framträdande där människans både negativa och positiva påverkan på naturen bör tas upp men vi ska ta ett avstamp i människans positiva påverkan och att människor med gemensamma åtgärder har kunnat reparera skador. Alla elever bör få kännedom om detta och kunna känna stolthet över detta.*
- 2. Barn bör ej skrämmas med dystra framtidsversioner. Domedagsprofeter och andra dysterkvistar bör bannlysas från klassrummet. Lärare på gymnasienivå ska ej behöva lugna ner barn som blivit skrämda på lägre stadier. Hotbilder bör ej användas. Elever bör ej skuldbeläggas för snedsteg som tidigare generationer gjort. Eleverna ska ej behöva tänka att det hade varit bättre för jorden om vi inte hade funnits.*
- 3. Alla bör få lära sig om de miljöförbättringar som ägt rum i vårt land och som är ett resultat av ett målmedvetet arbete, miljölagstiftning och enskilda människors engagemang.*
- 4. Eleverna bör få kunskap om nutida miljöproblem och hur de kan påverkas av dessa och om och hur de kan bidra till dess lösning.*
- 5. Eleverna bör förstå att människan är en evolutionär faktor i förhållande till andra organismer. Att vi påverkar andra organismer. Att vissa arter har utrotats och att andra har exploderat i sin variationsrikedom vilket ger oss ett självpåtaget ansvar.*
- 6. Att människan har påverkat hela jorden och alla ekosystem på denna planet även regnskogar. Att det inte finns någon egentlig vildmark kvar förutom vissa extra heta öknar, kalla inlandsisar och vissa bergsmassiv. Människans påverkan är inte bara av negativ natur. Människan kan även påverka den biologiska mångfalden i positiv riktning.*
- 7. Eleverna bör få veta vad de kan göra i sin vardag för att vara den där positiva miljöfaktorn för andra organismer. Eleverna bör tränas i att engagera sig i sin närmiljö/arbetsmiljö så denna förbättras*
- 8. Beprövad vetenskap utan uppblandning av lobbyorganisationer bör vara en ledstjärna. Då vetenskapliga undersökningar pekar åt olika håll måste även detta presenteras för eleverna.*
- 9. Om och när miljöorganisationer presenteras ska eleverna få veta vilka som är demokratiska och vilka som inte är det. Detta eftersom skolan ska vila på en demokratisk grund*

10. Eleverna bör tränas i att tänka kritiskt på detta område såväl som i andra ämnen. De bör få hjälp med att se igenom material från intressegrupper och media som sysslar med offentlig manipulation

Fler exempel på dagens miljöundervisning

Jag väljer att ta ett par exempel till på aktuell miljöundervisning för att visa att det är viktigt att tänka till om hur miljöundervisningen bedrivs i våra svenska skolor. Det är från min dotters högstadieskola och SO-undervisningen/geografidelen med miljöfrågor.

Läraren pratar om framtiden med kommande klimat/miljöhot, hon börjar med att berätta om atmosfären och sedan om dess växthusgaser. Att CO₂ har ökat med 30 % och att detta kommer att leda till mer naturkatastrofer och extremväder. Att om 100 år kommer en tredjedel av växtarterna var utdöda och att för närvarande dör 5 miljoner människor per år av miljöförstöring. Hon berättar att västvärlden står för 75 – 95 % av växthusgasutsläppen. De är alltså de stora bovarna, ett uttryck som hon sedan använder.

Min dotter räcker efter ett tag upp handen och frågar ”Varför får vi alltid bara höra negativa saker, varför får vi aldrig höra andra sidan av myntet, något positivt som människan har gjort”. Några elever applåderar henne. Närmaste kompis vänder sig om och säger ”Tack, äntligen kanske vi slipper höra alla deprimerande saker, kanske vi får höra något positivt istället”. Läraren tystnar, tänker efter och säger ”Det var en bra fråga” och så lovar hon att på lektionen följande dag ”ska vi prata om positiva saker människan har gjort”.

Morgondagen kommer, min dotter är nyfiken på vad läraren kommer att säga. Läraren går igenom allt som vi måste göra för framtiden ex sopsortering, åka kollektivt, plantera nya träd osv. Många saker räknas upp med hjälp av eleverna. Hon talar om att klimatet har varierat och det är kanske inte bara människans fel att temperaturen går upp. Men människan spelar en stor roll för temperaturens uppgång och en uppgång på två grader skulle höja havsytan med fem meter och det blir mer naturkatastrofer och extremväder. Efter detta börjar hon säga att vi är bovar och det upprepar hon flera gånger. Min dotter blir besviken, läraren berättade inte något positivt som människan har gjort som hon lovade. Under dessa lektioner är majoriteten av eleverna ointresserade och intresset riktar sig mot mobilerna istället.

Antagligen är läraren en produkt av det svenska skolsystemet som har kantrat över i det negativa spåret i synsättet på människan och miljön. Tredje lektionen är det en vikarie som inte är så förberedd, så klassen får se ett par filmer. De handlar om klimatet och framtiden med bl.a. ökenspridning i allmänhet. Intresset bland eleverna är inte speciellt stort. De har hört så mycket om detta så de bryr sig inte. Det blir mobilerna igen.

Detta med ökenspridning fanns med mer specifikt i läroböcker i NkA under 80-talet. Samtidigt under 80-talet avslöjade prof. Ulf Helldén och hans forskarlag vid Lunds Universitet att ökenspridningen var en myt. Sahara galopperade inte söderut med flera km per år. Det har dock visat sig vara en seg myt. Varför då inte hellre berätta historien om ”Mannen som stoppade öknen” om Yacouba Sawadogos. Det finns också en film om hans verk. Det visar hur enskilda människors initiativ och kreativitet kan göra underverk.

http://www.afrosvenskarna.se/index.php?option=com_content&view=article&id=117:mannen-som-stoppade-oeknen&catid=25:the-project

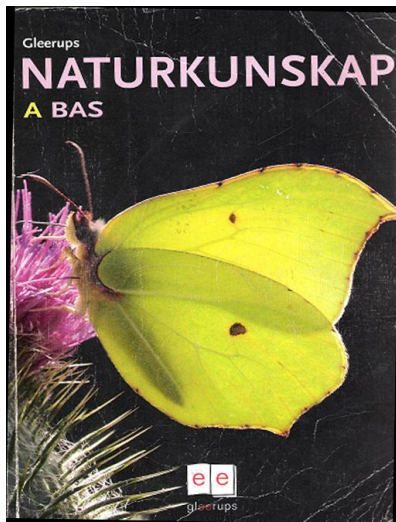
<http://ngm.nationalgeographic.com/2008/09/soil/mann-text/1>

Ett namn som dyker upp här är Chris Reij som i en artikel i New Scientist 2008 berättar om hur mycket grönare det blivit i Sahel området då han återvänder till detta område efter att ha arbetat där när det var som värst. Det område som drabbades så mycket på 80-talet av svältkatastrofer. "Can't see the desert for all the trees" är rubriken på artikeln.

<http://www.newscientist.com/article/mg19726491.700-interview-cant-see-the-desert-for-the-trees.html> Tyvärr ligger artikeln bakom en betalvägg men den går bra att beställa via bibliotek när skolan betalar.

Den skrevs 2008 och många utländska tidningar skrev om detta. Blev väldigt glad då jag läste denna artikel och berättade detta med detsamma för mina elever. De blev mycket förvånade när de fick höra detta, det var tvärtom vad de fått höra tidigare. Samtidigt höll jag koll på svenska tidningar om de skrev om detta. Men inget skrevs om detta i vanliga svenska medier. Endast "Illustrerad Vetenskap" tog upp detta med Sahelområdets förgröning i en större artikel.

Läroböckerna då? Ett exempel

Under rubriken "Arter påverkar varandra" skriver författaren att "Människan påverkar mest".

"Människan är en av de mest spridda arterna på jorden. Vi är också den art som har störst inflytande över andra arter. Dessa påverkas inte enbart av att vi jagar och fiskar. Vi förändrar förutsättningarna för annat liv när vi hugger ner skog, odlar, bygger vägar, förorenar vatten, påverkar klimatet osv. Mer om detta i nästa kapitel".

Vad kom då i följande kapitel? Försurning, växthuseffekten med förändrat klimat, ett allt tunnare ozonlager, DDT och PCB som vi släppt ut fast här finns det lite om förbättringar på senare tid, tungmetallutsläpp, övergödning. Verkligt negativa saker. Man frågar sig hade det inte varit lämpligt att ta fram fler exempel på miljöförbättringar? Och varför inte några ord om att människan faktiskt kan påverka naturen i positiv riktning?

Men inte bara i sjuan utan även på mellanstadiet fick min dotter höra dystra framtidsförutsägelser. På mellanstadiet får eleverna sin beskärda del av dessa framtidsscenarior och min dotter fick höra vissa saker som fick henne att fundera, vilket jag har sammanfattat i något som jag kallar skogs promenaden.

Skogspromenaden

Detta hände för några år sedan när min yngsta dotter gick i fyran. En dag då jag kom in i vårt TV-rum såg jag henne sitta i funderingar för sig själv. Hon överraskade mig med en fråga ”Pappa är det sant att det hade varit bättre för jorden om människan inte hade funnits?” Jag blev mycket överraskad och ställd av frågan. Jag vet ju att en del påstår det men jag hade inte väntat mig att få den frågan från min dotter. ”Nej det tror jag inte på men var har du hört detta” frågade jag. ”Det har jag fått höra i skolan” sa hon.

Jag kände mig förvånad, fått höra detta i skolan av en lärare som jag uppfattade det. ”Du” sa jag efter en stund då jag samlat tankarna, ”det är bäst att vi tar en promenad ut i våra marker så ska jag förklara för dig att det inte är på det viset”. Vi bor på en bondgård vars marker till största delen är utarrenderade. Självt har jag vuxit upp på en bondgård med allehanda djur och jobbat nära naturen och fått en känsla för den. Då detta hände var det tidigt vår innan sådden kommit igång.

Vi började vår promenad med att först gå upp på en höjd med moränåkrar kringgärdade av gamla stengårdsgårdar (till höger upp på bilden, fast bilden är från ett senare tillfälle). Numera ägs dessa åkrar av kommunen men en del brukas av vår granne och de övriga har kommunen bara låtit växa igen vilket ser väldigt tråkigt ut för mig som en gång i tiden har brukat dessa marker. ”Titta här bakom stenmuren så får du se vad som händer när människan inte längre brukar marken. Skogen kommer snabbt tillbaka och om inte bönderna brukade de andra åkrarna runtomkring skulle allt bli bevuxet med skog. Vi skulle inte längre höra lärkorna drilla över åkrarna eller se svalorna komma snabbt flygande efter insekter. Mullvadarna som vi inte ser men vars hål vi ser skulle försvinna. Dagmaskarna likaså. Sorkarna skulle minska och det skulle bli mindre mat för de olika djur, rovfåglar och andra som äter sork och mask och även rådjuren gillar våra öppna åkrar”, berättade jag. Efter lite funderande fortsatte jag. ”Kommer du ihåg våra små åkrar som ligger längre bort där du på somrarna har plockat prästkragar och blåklockor och där det brukar blomma för fullt” frågade jag henne. Jo visst det kom hon ihåg.

Jag frågade henne om man kan se dessa prästkragar och blåklockor inne i skogen. Nä, det visste hon att där kunde man inte plocka dessa blommor. Jag sa att ”det beror på att din far, din farfar och människor före dem har brukat marken på ett visst sätt som gjort att dessa vackra blommor trivs där”. Åkrarna och de blommande ängsmarkerna har vi bara till låns från skogen. De är en produkt av människors arbete och slit i sitt anletes svett.

Vi gick nu vidare in i skogen där kommunen hade gallrat. Vi tittade på stubbar och räknade årsringar. Jag ställde frågan till henne om det såg ut som att skogen mådde dåligt och det tyckte hon inte. Visserligen fanns det ett dött träd kvar men det är naturligt att vissa träd dör. Vi tittade speciellt på en stubbe som hade ovanliga årsringar, väldigt breda åt ena hållet och mycket smala åt det andra hållet. Jag sa att årsringarna på stubbarna har en historia att berätta och i detta fall kunde vi se att det hade varit trångt om utrymme åt det ena hållet så att trädet hade vuxit åt det andra istället.

Vi fortsatte vår promenad och vi träffade på en annan skogsvandrare som vi pratade med om dessa saker och varför vi var ute i skogen. Att vi ville se om naturen mådde dåligt av människans påverkan. Jag berättade för honom att jag var lärare och brukade berätta för mina elever om alla de fina miljöförbättringar som vi gjort under de senaste årtiondena för att eleverna skulle förstå att vi också kan lösa de problem som återstår. Råkade också berätta för honom om en tidigare kollega som inte gjorde på detta sätt. Vid ett tillfälle då jag frågade henne om hon brukade berätta om miljöförbättringar för sina elever svarade hon att hon kunde tänka sig att berätta om detta för klasserna i teoretiska ämnen men att det inte var lämpligt att berätta detta för yrkesklasser för de skulle inte kunna hantera det. Mannen som vi pratade med fick då något konstigt i sin blick och utbrast ”Men vi är väl människor vi också”.

Tyvärr finns det lärare som på allvar tror att om vi bara öser över våra barn tillräckligt mycket med miljöproblem så kommer de att kavla upp ärmarna och jobba på med att lösa dessa. Men så är det inte. Många kopplar av istället

Då vi passerade ett område med mycket skägglavar sa min dotter att ”det är ju här som luften är väldigt ren”. Ja, jag hade berättat det för en klass som jag hade haft på besök att vissa skägglavar visar att det är friskare luft och det kom hon ihåg för hon var med på min klassiska vandring med elever som jag brukar ha strax innan de tar studenten. När vi gick vidare sa hon att ”men i skolan säger de att jorden har feber”. ”Ja, jag vet att de säger så och det kan vi se om vi går fram lite längre fram i skogen. Jag ska visa dig” sa jag. Min dotter blev lite förvånad över att vi i vår skog skulle kunna se att jorden hade ”feber”. Men du ska ha klart för dig sa jag att ”det var mycket värre när jorden var ”förkyld”. Tjocka ismassor upp till 3000 meter täckte landet och pressade ned hela berggrunden. Då var alla växter och djur utrotade, det var bara is, is och åter is”. Vi fortsatte fram ytterligare några hundra meter där marken sluttar mot väster. ”Här kan vi se att jorden har feber” sa jag. ”Det kan inte jag se” sa hon. ”Titta på det här trädet som börjar bli stort, det är en bok”. ”Bok är ett mera typiskt trädslag för södra Sverige och när jag flyttade hit i slutet på 60-talet fanns det inga större bokar här. Bara ett antal småbuskar av bok. Nu har det blivit ett par ganska stora träd och många, många fler småträd och småbuskar av bok (på våra marker betar sig boken som en invasiv trädart). Det visar att det blivit lite varmare eller som de säger i skolan att jorden har feber”. Vidare berättade jag ”Under stenåldern var det ännu varmare än idag och det var ännu fler ädla lövträd av olika sorter längre norrut och här omkring men sedan under järnåldern blev det kallare och nu har vi återigen en uppvärmning på gång vilket gör att trädslagen ändrar sig men boken är ett vackert träd så det gör inget”. Efter denna lilla vandring förstod hon att hon inte alltid behövde ta så allvarligt på det hon fick höra i skolan. Hon hade också förstått att människors sätt att leva och bruka jorden gynnar vissa arter av djur, fåglar och växter så de får ett större livsutrymme. För dem är människan viktig.

Vår blomsteråker i juni månad med min yngsta dotter som gillar att plocka blommor och numera även fotografera dessa.

Jag funderade lite för mig själv över det min dotter fick höra i skolan. Jag kunde ju hantera saken och ge min dotter ett bra svar men hur är det i de fall som föräldrar inte kan ge samma svar då känsliga barn funderar på denna sak. Tycker att det är hemskt att våra barn överhuvudtaget ska få höra sådana saker i skolan. Tänk att få höra antydan; ”Nå, min lilla vän, det hade varit bättre om du inte hade funnits”. Tänk att föräldrar ska behöva försvara sina barn mot att bli präglade med ett negativt tänkesätt av den svenska skolan.

Det är viktigt att lärare är medvetna om vilka signaler de sänder till våra barn. När det var aktuellt frågade jag vid ett tillfälle några stycken av mina egna elever som satt och väntade på min lektion om det någon gång hade fått höra detta från en lärare ”att det hade varit bättre för jorden om människan inte hade funnits”. Nej ingen hade hört detta men en flicka svarade mig direkt ”Men så är det ju”. De hade alltså inte hört detta direkt men hade ändå fått denna tanke under sin skolgång och då fick jag tillbringa en stor del av den följande lektionen med att berätta i stort sett samma saker som jag berättade för min dotter, detta med att när människor öppnar upp markerna gynnar det många olika djur och växter och de får större livsutrymme.

Vid en läsårsstart gjorde jag en enkät i några klasser om detta. Resultatet var att 25 % hade hört detta i skolan av en vuxen och ytterligare 25 % hade tänkt detta som en följd av undervisningen. I en liten biologigrupp som jag hade året efter hade flera fått höra detta. En flicka sa att hon hade fått höra detta flera gånger och första gången var redan i förskolan. Gjorde sedan samma undersökning i en klass i Göteborg och proportionerna blev ungefär detsamma.

Vi vet att för vissa organismer har människans närvaro betytt död och utrotning men för andra har det varit bingo. Varför pratar vi med våra barn bara om den ena sidan? När jag frågar en klass vilka dåliga saker människan har gjort mot naturen får jag så många svar att jag kan skriva hela tavlan full. När jag frågar om människan gjort något bra för naturen blir det så tyst att man kan höra den berömda knappålen falla. Så är det i klass efter klass.

Forna tiders markanvändning ledde fram till hagar och betesmarker där de växter som inte alltid är så konkurrenskraftiga fick en bättre chans att visa upp sina blommor. De forna slätterängarna, som tyvärr för det mesta försvunnit men som på en del ställen finns kvar och vårdas av entusiaster, är världens rikaste landekosystem räknat per kvadratmeter och mer utrotningshotat än regnskogarna. Varför inte berätta om detta för våra barn och tillåta dem känna stolthet över vad människor åstadkommit i naturen. Det man är stolt över brukar man också vara mer rädd om. Naturen behöver vi vara rädd om och den kan blomma upp under människans brukande på ett sätt som den inte gör av sig självt.

När våra barn växer upp ser de mycket på TV och använder datorn redan tidigt. De ser mängder av program med allehanda gulliga djur som pratar, har roligt och är snälla (möjligtvis en och annan stygg varg och en T-Rex). De får en disneyfierad syn på djuren (det finns även läroboksförfattare som är disneyfierade har jag upptäckt). Sedan kommer skolan och allvaret. De får då veta undan för undan att människor är onda varelser, bovar, vi utrotar så många andra djur, vi förstör den fina naturen och det kommer därför att bli en massa katastrofer. Samtidigt tillhandahåller vi mobiler och datorer som öppnar en annan värld, en virtuell värld med spel och fantasy men även facebooksidor som fånglar dem. Det blir en värld att fly in i där verkligheten kopplas bort och man bryr sig inte, som min dotters klasskamrater sa till henne vid en diskussion efter den tredje lektionen. ”Det är bara du och din farsa som bryr sig. Vi bryr oss inte”!

Alléskolan i Vara med några positiva miljöfaktorer!

På en världsmedborgardag för åttondeklassare tänkte vi också på andra arter. Ett av momenten var att göra fågelholkar. Alla grupper fick platta paket likt IKEA-paket som sattes ihop och i flera fall förskönades, sedan fick de välja för vilken fågel de gjorde holken och borra hål i lämplig storlek efter sitt val. Sammanlagt gjordes 25 st. De flesta ska skolans miljögrupp sätta upp i omgivningarna till våren. Den femte från höger var en hackspettsholk vilket vi upptäckte efteråt.

